

مقاله پژوهشی:

واکاوی جهاد تبیین: پژوهشی مبتنی بر تحلیل مضمون در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

قربانعلی مهربانی^۱، فاطمه زرگران خوزانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۰

چکیده

در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همواره از کلمات کلیدی استفاده شده است که تماماً معنای قدرت، صلابت و ایستادگی ایران اسلامی در برابر استکبار جهانی و تلاش و جهاد ملت برای حفظ نظام، ارزش‌های اسلامی و ملی و اقتدار در منطقه را می‌دهد. اصطلاح جهاد تبیین که در آذر ۱۴۰۰ بیان شد، از جمله راهکارهای اجرایی حفظ نظام است. بنابراین در پژوهش حاضر، برای کشف ابعاد مختلف مفهوم جهاد تبیین با استفاده از روش تحلیل مضمون به بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) از آغاز رهبری معظم‌له تا به امروز مراجعه شده است. در این پژوهش، ۱۵ مضمون اصلی و ۶۰ مضمون فرعی شناسایی شد که در ۴ دسته: موضوعات هدف تبیین (اعتقادات دینی، فرهنگ و تاریخ ملی اسلامی، ارزش‌های اساسی، الگوهای رفتاری و دستاوردهای ملی)؛ بایسته‌های تبیین (ماهیت دینی، ماهیت اخلاقی قانونی، ماهیت اجرایی رفتاری)؛ راهبردهای تبیین (مخاطب شناسی، استفاده بهینه از ابزار و رسانه، مسئولیت‌پذیری همگان، آموزش و توسعه) و پیامدهای تبیین (حفظ نظام، مشارکت فعالانه ملت، حل مسئله) دسته‌بندی شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، تحلیل مضمون، جهاد تبیین، راهبردهای جهاد تبیین، گام دوم انقلاب

۱. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی؛ نویسنده مسئول؛ رایانامه:

a.mehrabanii54@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مقدمه

آنچه در گام دوم انقلاب باید اتفاق بیفتد نخست شناختن و جدی گرفتن داشته‌های خود است؛ مزیت‌ها و ظرفیت‌های کشور. سپس آفت‌ها را بشناسیم؛ فسادها، راه‌های رخنه دشمن و در مقابل آن به‌طور جدی ایستادگی کنیم. امروز گام دوم انقلاب این است که شناختن ظرفیت‌ها و مزیت‌ها و استفاده از آنها و شناختن فسادها و رخنه‌ها و کمبودها و مشکلات و سینه سپر کردن برای حل آنها (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۸/۰۱/۰۱). مفهوم جهاد تبیین، اصطلاح دیگری است که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در ادامه بیانیه گام دوم انقلاب اظهار داشتند و تأکید ایشان بر جهاد تبیین به‌عنوان یک راهبرد، از جمله موضوعات مهمی است که باید به‌خوبی ابعاد و مؤلفه‌های آن شناسایی شود. با توجه به این مقدمه، مسئله اصلی این پژوهش، کشف ابعاد و ارائه چارچوبی برای تحقق جهاد تبیین است. به همین منظور، پس از بررسی تعریف جهاد تبیین، در نهایت برای پاسخگویی به سؤالات زیر، با استفاده از روش تحلیل مضمون به جستجوی پاسخ آن در بیانات رهبری پرداخته شده است.

سؤال اصلی: چارچوب و اصول جهاد تبیین کدام است؟

سؤالات فرعی:

موضوعات هدف و نیازمند تبیین کدام است؟

بایسته‌های (الزامات) جهاد تبیین کدام است؟

راهبردهای جهاد تبیین کدام است؟

پیامدهای جهاد تبیین کدام است؟

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

جهاد

«والجهاد» که جهاد، آن عرض عریض و آن عمل شامل و عام و نافع تمام‌نشدنی است که در انواع و اشکال مختلف تحقق پیدا می‌کند. معیار جهاد همان چیزی است که امروز در زبان فارسی ما در کلمه «مبارزه» وجود دارد؛ پس جهاد یعنی مبارزه (در شروع درس خارج فقه، ۱۳۷۳/۰۶/۲۰). هر تحرکی اسمش جهاد نیست؛ تحرکی با خصوصیات اسمش جهاد است؛ یکی

از خصوصیات این تحرک که اسمش جهاد است این است که انسان بدانند این در مقابل دشمن است (در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴). جهت دومی که در مفهوم جهاد بایستی ملاحظه بشود، استمرار و همه‌جانبگی است؛ هوشمندانه بودن و مخلصانه بودن است؛ جهاد فقط در میدان جنگ نیست (در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور، ۱۳۹۰/۰۵/۲۶). بنابراین، جهاد فقط در میدان جنگ نیست (در دیدار جمعی برجستگان و نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳). در مبارزه، دو چیز حتماً لازم است یکی اینکه در آن جدوجهد و تحرکی باشد، دوم اینکه در مقابل دشمنی باشد. مبارزه در آنجا که دشمن نیست، معنا ندارد (در شروع درس خارج فقه، ۱۳۷۳/۰۶/۲۰). جهاد یعنی مبارزه برای یک هدف والا و مقدس. میدان‌هایی دارد یکی از میدان‌هایش حضور در نبردهای مسلحانه رایج جهانی است، دیگری میدان سیاست، میدان علم، میدان اخلاق است (در دیدار هیئت علمی و کارشناسان جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱). امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: جهاد چهار شعبه دارد: ۱) امر به معروف، ۲) نهی از منکر، ۳) راست‌گویی و ۴) صداقت در مواضع؛ (به بیان قرآن کریم در سوره احزاب آیه ۲۳) *مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ (نهج البلاغه، خطبه ۳۱) بنابراین صدق در مواضع خودش جهاد است (در دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۳/۰۸/۲۰).*

جهاد تبیین

یکی از جهادها هم، جهاد فکری است. چون دشمن ممکن است ما را غافل کند، فکرها را منحرف کند (در دیدار فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله (ص)، ۱۳۷۵/۰۳/۲۰). دروغ‌گویی در باب حقیقت مانند اینکه بزرگ‌ترین زرادخانه اتمی دنیا در امریکا است، اما فریاد می‌زند که «ما ضد توسعه سلاح‌های اتمی هستیم». داعش را امریکا ایجاد کرده و درعین حال می‌گوید «ما داریم با داعش مبارزه می‌کنیم» یعنی خلاف واقع‌نمایی (در سخنرانی تلویزیونی عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱). تبیین‌های دروغ؛ مسائلی را تبیین می‌کند، تبیین‌های خلاف واقع، مانند تحریف حقایق تاریخی در تظہیر رژیم طاغوت، رژیم پهلوی (در دیدار جمعی دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷). الان جنگ تبلیغاتی و رسانه‌ای بسیار تندی علیه ما وجود دارد مثل جنگ تحمیلی (در دیدار با نخبگان و استعدادهای برتر، ۱۳۹۷/۰۷/۲۵). آنچه وظیفه همه ملت اسلام و

همه امت اسلام است، مبارزه برای روشننگری است، این در درجه اول. این روشننگری جهاد است. بنابراین جهاد شامل جهاد فکری، جهاد عملی، جهاد تبیینی و تبلیغی و جهاد مالی است. امروز به خاطر اینکه ما این فریضه (فریضه تبیین) را درست انجام نداده‌ایم یک عده‌ای دچار گمراهی‌اند و به خیال اینکه دارند برای اسلام کار می‌کنند، علیه اسلام دارند کار می‌کنند. باید روشننگری کرد به تبیین که قرآن خواسته است (هدایت کنید) «لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ» (آل عمران، ۱۸۷) اینها را برایشان بیان کنید روشن کنید (در دیدار قاریان و حافظان برتر شرکت‌کننده در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۵/۰۲/۲۹).

اهمیت تبیین در فضای کنونی

تبیین اساس کار ما است. ما با ذهن‌ها مواجهیم، با دل‌ها مواجهیم، باید دل‌ها قانع شود؛ اگر دل‌ها قانع نشود، بدن‌ها به راه نمی‌افتد، چشم‌ها کار نمی‌کند. این فرق بین تفکرات اسلامی و تفکرات غیراسلامی است (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۵/۰۴/۱۲). تبیین، بیان واقعیت و رساندن واقعیت، تبلیغ، بلاغ، خیلی اهمیت دارد. برخلاف تفکر مارکسیستی یعنی دیالکتیکی که آنها تفسیر کرده بودند، لازمه‌اش این بود که مبارزه احتیاج به تبیین ندارد. اختلاف ما هم با چپی‌ها و مارکسیست‌هایی که در دوران مبارزان فعالیت می‌کردند سر همین بود که به تبیین اعتقاد نداشتند (در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران، ۱۳۹۰/۰۴/۱۳). امروز دشمن از اینکه بتواند به نظام اسلامی ضربه اساسی وارد کند، ناامید است. بنابراین ناامید است که ضربه اساسی وارد کند؛ اما ناامید نیستند که بتوانند نفوذ کنند؛ چون ابزارهای نفوذ امروز زیاد است. سعی دارند جوان امروزی را به شکلی بار بیاورند که خودشان می‌پسندند (در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳).

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به اینکه هدف پژوهش کنونی، اخذ گزاره از بیانات رهبری در رابطه با جهاد تبیین است، روش تحلیل مضمون به دلیل تناسب با موضوع پژوهش انتخاب شد. تحلیل مضمون، از روش‌های پرکاربرد در پژوهش‌های کیفی است که از آن به‌عنوان روشی بنیادین و ابزاری برای دیگر روش‌ها یاد می‌شود. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های متنوع و

پراکنده را به داده‌های غنی و تفضیلی تبدیل می‌کند. به منظور استخراج و گردآوری داده از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مراحل جدول ۱ انجام شد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در نهایت ۱۵ مضمون اصلی و ۶۰ مضمون فرعی در ۴ دسته، شناسایی شد که در جدول ۲ نشان داده شده است. در ادامه، هر یک از مضامین، به‌طور خلاصه معرفی می‌شوند.

جدول شماره ۱: نمونه‌ای از تحلیل مضمون از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

ردیف	مرحله	نمونه
۱	مطالعه متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و انتخاب مطالب مرتبط و کدگذاری	انتقاد منطقی، گفتن حرف صحیح این‌قدر حرف‌های آشکار وجود دارد که انسان اگر ذکر آنها را نکند، اصلاً هم غیبت نیست. (در جلسه درس خارج فقه، ۱۳۸۹/۱۰/۰۷).
۲	ترکیب و تلفیق کدها به منظور رسیدن به مضامین فرعی	اخلاقیات در انتقاد
۳	تعیین مضامین اصلی با تأمل در محتوا و مفهوم مضامین فرعی، تکرار و اهمیت آن	ماهیت اخلاقی قانونی
۴	دسته‌بندی مضامین به دست‌آمده در چهار بعد (موضوعات هدف، بایسته‌ها، راهبردهای تبیین، پیامدهای تبیین)	بایسته‌ها

جدول شماره ۲: مضامین جهاد تبیین در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

دسته‌بندی	مضامین اصلی	مضامین فرعی
موضوعات هدف تبیین	اعتقادات دینی	(۱) اعتقاد به توحید، (۲) باور به معاد، (۳) تفکیک ناپذیری دنیا و آخرت، (۴) انسان اسلامی، (۵) حکومت اسلامی و شایستگی رهبران، (۶) مهدویت و انتظار
	فرهنگ و تاریخ ملی - اسلامی	(۱) هویت ملی، (۲) سبک زندگی ایرانی اسلامی، (۳) زن، ازدواج و خانواده از دیدگاه اسلام
	ارزش‌های اساسی	(۱) حاکمیت دین، (۲) جمهوری اسلامی، (۳) امام خمینی (قدس سره)، (۴) مقاومت، جهاد و استکبارستیزی، (۵) آرمان‌های انقلاب اسلامی
	الگوهای رفتاری	(۱) اقتصاد مقاومتی، (۲) میانه‌روی، (۳) وحدت
	دستاوردهای ملی	(۱) پیشرفت‌های علمی، (۲) واقعیت و موقعیت کشور در منطقه و جهان

مضمین فرعی	مضمین اصلی	دسته بندی
(۱) تقویت روح توکل، (۲) تقویت معنویات، (۳) تقویت روحیه انقلابی	ماهیت دینی	بایسته‌های تبیین
(۱) اخلاقیات در فضای مجازی، (۲) اخلاقیات در انتقاد، (۳) قانون مداری، (۴) توان تمییز، (۵) توان اولویت‌بندی امور، (۶) پرهیز از شایعه‌پراکنی	ماهیت اخلاقی قانونی	
(۱) ترویج نوآوری، (۲) شجاعت، (۳) عمل‌گرایی، (۴) پیوستگی و استقامت، (۵) دقت و مدیریت زمان، (۶) هنرمندی، (۷) همراهی با عاطفه	ماهیت اجرایی رفتاری	
(۱) اصول مذاکره، (۲) فکر و دل مشترک، (۳) زبان مشترک	مخاطب شناسی	راهبردهای تبیین
(۱) شناسایی رسانه‌ها، (۲) تولید محتوا	استفاده بهینه از ابزار و رسانه	
(۱) مجلس، (۲) شورای عالی انقلاب، (۳) صداوسیما، (۴) نخبگان، (۵) حوزه علمیه، (۶) اساتید و دانشجویان، (۷) شاعران و هنرمندان، (۸) فعالان مطبوعاتی، (۹) سپاه و بسیجیان	مسئولیت‌پذیری همگان	
(۱) آموزش مستقیم، (۲) آموزش غیرمستقیم، (۳) تشکیل حلقه‌های معرفتی، (۴) تشکیل انجمن‌های علمی	آموزش و توسعه	
(۱) کوتاه شدن دست استکبار از مرزهای جمهوری اسلامی ایران، (۲) شکست دشمنان در تطهیر نظام طاغوت، (۳) اجرای معارف	حفظ نظام	پیامدهای تبیین
(۱) حضور مردم در صحنه، (۲) تربیت ارزشی نسل جدید	مشارکت فعالانه ملت	
(۱) شفافیت و اراده، (۲) توأسی به صبر و نماز	حل مسئله	

تجزیه و تحلیل و یافته‌ها

۱. موضوعات هدف تبیین

۱-۱. اعتقادات دینی

امروز روشنگری دینی مهم‌ترین زرهی است که جامعه اسلامی ما می‌تواند بر تن خودش بکند و در مقابل حملات دشمن بایستد (در دیدار جمعی از روحانیون استان کرمان، ۱۳۸۴/۰۲/۱۱).

۱-۱-۱. اعتقاد به توحید: اولین مسئله‌ای که باید در نظر گرفته شود، مسئله مبدأ است، مسئله

توحید است؛ «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» (بقره، ۱۵۶). مهم‌ترین مشکل دنیایی که امروز رنگین‌تریش در غرب متجلی است، جدایی از خدا و اعتقاد به خدا و التزام به اعتقاد به خدا است. اگر مسئله مبدأ حل شد، بسیاری از مسائل حل خواهد شد. وقتی توانستیم این اعتقاد را در بدنه زندگی خودمان بسط دهیم، این مشکل اساسی بشریت را حل خواهد کرد (در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

۲-۱-۱. **پاور به معاد:** قضیه معاد، قضیه محاسبه، قضیه تمام نشدن قضایا با زوال جسم (با مرگ) مسئله مهمی است، اینکه حساب و کتابی در کار است، «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» (زلزال، ۷ و ۸). ملتی که این اعتقاد را داشته باشد، در زندگی‌اش تحول اساسی به وجود خواهد آمد. اعتقاد به امتداد نتایج عمل، ایثار و جهاد را معنا می‌بخشد و منطقی می‌کند. یکی از ابزارهای مهم ادیان، مسئله جهاد است، جهاد باید همراه با ایثار باشد، والا جهاد نخواهد شد، در منطق عقل ابزاری، از خودگذشتگی یک امر بی‌منطق است؛ این اعتقاد به معاد است که این را منطقی می‌کند. آن‌وقت اگر برای تکلیف، برای وظیفه، یک چیزی را از دست دادیم، احساس خسارت نمی‌کنیم، اینها جزو الگوهای پیشرفت باید بیاید و در پیشرفت یک جامعه معنا پیدا کند (در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

۳-۱-۱. **تفکیک ناپذیری دنیا و آخرت:** دنیا و آخرت از هم جدا نیستند؛ آخرت ما آن روی سکه دنیای ماست «الدنيا مزرعة الآخرة» (ارشادالقلوب، ج ۱، ص ۸۹). کافر همین حالا در جهنم است متتها جهنمی که او نمی‌فهمد، ما هم که چشمانمان بسته است، وقتی از خواب بیدار شویم می‌بینیم، پیوستگی دنیا و آخرت به این معناست (در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

۴-۱-۱. **انسان اسلامی:** انسان اسلامی با انسانی که در فلسفه‌های مادی غرب و پوزیتیویسم قرن نوزده مطرح است، به کلی متفاوت است. مسئله عدالت، امنیت، رفاه، عبادت برای این است که فرد انسان سعادت‌مند شود. اگرچه هدایت و وظیفه همه ماست اما از نگاه اسلام، اهم نجات خودش است. قطعاً عدل هدف است، متتها این هدف میانی است؛ هدف نهایی رستگاری انسان است. انسان موجودی مکلف، مختار و مواجه با هدایت الهی، می‌تواند هدایت یا ضلالت را انتخاب کند.

همچنین انسان موجودی متعهد است؛ برای خود، برای جامعه، برای اهل، با این نگاه، مردمسالاری علاوه بر اینکه برای مردم یک حق است، یک تکلیف هم می‌شود، همه مردم در امر حکومت جامعه مسئول‌اند (در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

۵-۱-۱. **حکومت اسلامی و شایستگی رهبران:** صلاح فردی در امر حکومت اسلامی، یک امر بسیار مهم و اساسی است. هرکسی به‌اندازه‌ای از مدیریت که می‌خواهد مباشرت کند، بایستی صلاحیت آن را در خودش به‌وجود بیاورد یا در خودش ببیند و بپذیرد. بدون این، عمل نامشروعی انجام داده. عدم علو، عدم اسراف، عدم استثمار مسئله مهمی در امر حکومت است، خداوند در مورد فرعون می‌فرماید «كَانَ عَلِيًّا مِنَ الْمُسْرِفِينَ» (دخان، ۳۱). بنابراین برای حاکم علو و استعلا یک نقطه منفی است. امیرالمؤمنین در نهج‌البلاغه درباره بنی‌امیه فرمودند: «يَأْخُذُونَ مَالَ اللَّهِ دَوْلًا وَ عِبَادَ اللَّهِ خَوْلًا وَ دِينَ اللَّهِ دَخْلًا بَيْنَهُمْ» یعنی چون اموال عمومی دست‌به‌دست بین خودشان می‌گردد، باینکه مال عامه مردم است و مردم را مثل بردگان خود به حساب می‌آورند و دین خدا را هم هر جوری که دوست می‌دارند، دست‌کاری می‌کنند؛ صلاحیت حکومت ندارند (در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰).

۶-۱-۱. **مهدویت و انتظار:** بزرگان استعمار و فرماندهان استعماری توصیه می‌کنند که باید کاری کنیم که عقیده مهدویت، به تدریج از بین مردم زایل شود! چند خصوصیتی در عقیده مهدویت هست که برای هر ملتی، به منزله خون در کالبد و روح در جسم است، یکی امید است، استکبار جهانی مایل است ملت‌های مسلمان را دچار روح ناامیدی شوند. ما در جریان خبرهای تبلیغاتی و زهرآگین دشمنان قرار داریم، خبرهایی برای مایوس کردن مردم از اقتصاد و فرهنگ. متدینین را از گسترش دین مایوس کنند؛ آزادی‌طلبان را از امکان کار سیاسی و آینده را تیره‌تر جلوه دهند. اگر ملتی برای خودش تحرکی نداشت و ارزش و آینده‌ای برای خود قائل نبود، دشمنان می‌توانند برایش نقشه بکشند و به جای او تصمیم بگیرند و عمل کنند. آن وقت اعتقاد به مهدویت، امید را در دل‌ها زنده می‌کند. ناامید نمی‌شود چون می‌داند یک پایان روشن حتمی وجود دارد. البته وقتی نتوانستند این عقیده را از مردم بگیرند، می‌کوشند آن را در ذهن‌های مردم خراب کنند؛ مثلاً بگویند امام زمان می‌آید و همه کارها را درست می‌کند! یعنی چی؟ تبدیل یک داروی مقوی، به

یک داروی مخدر و خواب‌آور است. امروز تکلیف شما چیست؟ شما باید زمینه را آماده کنی؛ جامعه‌ای می‌تواند پذیرای مهدی موعود (عج) باشد که در آن آمادگی و قابلیت باشد. اگر امام زمان (ع) در یک دنیای بدون آمادگی تشریف بیاورند، همان خواهد شد (اشاره به آمدن بسیاری از انبیای بزرگ در طول تاریخ ولی به دلیل عدم آمادگی نتوانستند دنیا را از بدی‌ها پاک و پیراسته کنند). باید آمادگی باشد و می‌شود زمینه‌ها را فراهم کرد (در دیدار اقدار مختلف مردم، ۱۳۷۶/۰۹/۲۵). اهمیت مسئله مهدویت در حد مسئله نبوت است چون آن چیزی که مهدویت مبشر آن هست، همان چیزی است که همه انبیا برای آن آمدند و آن ایجاد یک جهان توحیدی براساس عدالت و استفاده از همه ظرفیت‌هایی است که خدای متعال در انسان به وجود آورده است. همچنین مسئله مهدویت در اسلام هم جزو مسلمات است؛ یعنی مخصوص شیعه نیست. مسئله انتظار هم که جزء لاینفک مسئله مهدویت است؛ انتظار یعنی ترقب، یعنی مترصد یک حقیقتی که قطعی است، بودن؛ این انتظار، تکلیف بر دوش انسان می‌گذارد. انتظار لازم‌اش آماده‌سازی خود هست. یکی از خصوصیات که در حقیقت انتظار گنجانده شده است، این است که انسان قانع نباشد؛ بخواهد روزبه‌روز این پیشرفت را، این تحقق حقایق و خصال معنوی و الهی را در خود و در جامعه بیشتر کند. اینها لوازم انتظار است (در دیدار اساتید و فارغ‌التحصیلان تخصصی مهدویت، ۱۳۹۰/۰۴/۱۸).

۲-۱. فرهنگ و تاریخ ملی/اسلامی

۲-۱-۱. **هویت ملی:** جوان را با هویت بار بیاورید، هویت انسانی، شرف است. امروز جامعه اسلامی ایران، یک هویت ریشه‌دار و تاریخی و قوی و قابل استقامتی دارد که این را نشان هم داده، این را به جوانان بایستی منتقل کنیم (در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها، ۱۳۹۷/۰۳/۲۰). وقتی یک جوان احساس هویت کرد، از انحراف، خیانت، سستی و تنبلی پرهیز خواهد کرد (در دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۷/۰۲/۱۹).

۲-۲-۱. **سبک زندگی ایرانی اسلامی:** یکی از مهم‌ترین اهداف دشمنان ملت ایران و دشمنان اسلام، این است که سبک زندگی مسلمان‌ها را عوض کنند و شبیه به سبک زندگی خودشان بکنند. اسلام یک سبک زندگی برای ما آورده است، فرض بفرمایید ادب؛ ما ایرانی‌ها از قدیم

معروف بودیم به اینکه در گفتارهایمان در مخاطباتمان ملاحظه ادب را می‌کردیم؛ احترام طرف مقابل را حفظ می‌کردیم. یک مسئله دیگر، کتاب‌خوانی است؛ مردم را وادار کنیم به کتاب‌خوانی، نخبگان را وادار کنیم به تولید کتاب؛ محل‌های نماز جمعه، مرکز نمایش کتاب‌های خوب و روز و مطلوب باشد (در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۴/۱۰/۱۳۹۴).

۳-۲-۱. نقش زن، ازدواج و خانواده از دیدگاه اسلامی: نظر اسلام در مورد حقوق زن و مرد باید تبیین شود. درست تبیین نمایند، تا هرکسی تصدیق کند که این دقیقاً براساس طبیعت و فطرت انسانی زن و مرد و بر طبق مصالح جامعه است (در دیدار جمعی از زنان، ۳۰/۰۷/۱۳۳۷). در کانون خانواده است که اولین و مهم‌ترین پایه‌های تربیت روحی و فکری بشر بنا نهاده می‌شود. مادر محور خانواده است؛ این را دستگاه‌های تبلیغاتی غربی و متأسفانه بعضی غرب‌زده‌های خود ما سعی می‌کنند کمرنگ کنند یا نفهمند یا نشان ندهند. لازم است ارزش و ارج خدمات زنانی که خانه‌داری و کدبانویی را ترجیح داده‌اند، فهمیده شود؛ اگرچه خدمات خارج از خانه هم به عهده بانوان بوده و هست و خواهد بود. همچنین، ازدواج به‌هنگام و بدون تأخیر یکی از کارهای لازم و واجب است؛ فرزند آوری و تکثیر نسل بایستی انجام بگیرد؛ جزو نیازهای حیاتی امروز و فردای کشور است (در ارتباط تصویری با مداحان، ۱۵/۱۱/۱۳۹۹). حجاب ارزشی است منطبق با طبیعت انسان. بهترین راه تأمین حجاب هم همین است که با منطبق برخورد شود. درعین حال مهم‌تر از همه این است که ذهن دختر جوان را با اهمیت حجاب آشنا کنید؛ در ذهن او استدلال صحیح را در مورد رعایت حجاب راسخ کنید (در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی، ۰۴/۱۲/۱۳۷۷).

۳-۱. ارزش‌های اساسی جمهوری اسلامی ایران

۳-۱-۱. حاکمیت دین: اصراری وجود داشته است که اسلام را در عمل فردی و عقیده قلبی منحصر کنند؛ سعی هم می‌کنند که شکل سیاسی به این کار ندهند و شکل فکری بدهند؛ به تعبیر فرنگی، تئوریزه کنند این را؛ اثبات کنند که اسلام به مسائل اجتماعی، مسائل زندگی، مسائل اساسی بشریت کاری ندارد؛ یک عقیده قبلی است، یک ارتباط شخصی است با خدا؛ بنابراین، مدیریت جامعه و تمدن‌سازی، تقسیم قدرت و ثروت در جامعه، اقتصاد جامعه مربوط به اسلام

نیست! گفته می‌شود که دیپلماسی را ایدئولوژیک نکنید؛ یعنی اسلام در مسائل بین‌المللی اظهار نظری نکند. خب متون اسلامی صریحاً این را رد می‌کند؛ عرصه فعالیت دین، تمام گستره زندگی بشر است. برای مثال در احکام مالی «لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید، ۲۵)، در مسائل امنیتی «وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّعَوْا بِهِ وُلُوءَ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ» (نساء، ۸۳) در مسئله جامعه و رهبری امام صادق (ع) در منی فریاد زد «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ هُوَ الْإِمَامُ» (کافی، ج ۴، ص ۴۶۶). مسئولین کشور، بایستی این را تبیین کنند. حالا چون در جمهوری اسلامی، نظام اسلامی تشکیل شده، ما از تبیین این قضیه بی‌نیاز باشیم، نه، همین حالا هم نسبت به این موضوع یک تشکیک‌هایی ایجاد می‌شود (در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام، ۱۴۰۰/۰۸/۰۲). در اسلام، پیغمبر اول کاری که کردند، حکومت تشکیل دادند. البته در طول قرن‌ها به‌طور عملی فاصله افتاد بین دستگاه سیاسی و دستگاه دینی. یک امر طبیعی بود چون نمی‌توانستند مبانی دینی را رعایت کنند و خودشان اول متخلفین بودند، چطور می‌توانستند داعیه دین داشته باشند؟! (در شروع درس خارج فقه، ۱۳۸۰/۰۶/۱۹). نکته اینکه اگر کسی اسم مسلمان داشته باشد و درجایی هم حکومت کند، مخالفتی نمی‌کند؛ اما چیزی که برای آنها مهم است، این است که دین، متولی اداره جامعه شود؛ اساس حکومت اسلامی یک حرف نو در دنیا بود. توجه کنید که حکومت اسلامی که امام گفته‌اند من حیث لائرید به حکومت غیراسلامی تبدیل نشود (در دیدار اعضای هیئت علمی کنگره امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸/۱۱/۰۴).

۲-۳-۱. **جمهوری اسلامی:** جمهوری اسلامی مقتدر است، اما مقتدر مظلوم؛ مظلوم است به دلایل مختلف، دشمنان جمهوری اسلامی برای اینکه فکر و آرمان جمهوری اسلامی را در بین جامعه عظیم مسلمانان گسترش پیدا نکند، انواع و اقسام دروغ‌ها را به جمهوری اسلامی بسته‌اند؛ از دروغ‌های اعتقادی و فکری بگیرد تا دروغ‌های فرقه‌ای و سیاسی و اجرایی؛ سال‌هاست که دارند علیه ما دروغ می‌بافند؛ جمهوری اسلامی، جمهوری «اسلامی» است. نظام ما نظامی است که شامل شیعه و سنی می‌شود؛ در کشورهای اسلامی، دلشان لبریز از محبت جمهوری اسلامی و محبت امام و محبت این ملت بزرگ با عزم و اراده است. اینها را تحریف می‌کنند، بروید اینها را تبیین کنید. مستکبرین به همین جهت با جمهوری اسلامی مخالف‌اند چون حرف دل ملت‌های

مسلمان را داریم می‌زیم (در دیدار مسئولان و کارگزاران حج، ۱۳۸۷/۰۸/۱۵).

۳-۳-۱. **امام خمینی** (قدس سره): من نگران هستم که نسل‌های جوان، پاک و آماده حضور در صحنه، امام را نشناسند (در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری مراسم ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۳۷۷/۰۳/۱۲). این ملت اگر بخواهد به آبادی کشور و به پیشرفت علم برسد، راهش این است که خط امام را دنبال کند (در دیدار اعضای ستاد برگزاری مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۳۸۴/۰۳/۱۰). بهترین شاخص‌ها، خود امام و خط امام است. وصیت‌نامه امام آشکارا همه مافی‌الضمیر امام را برای آینده انقلاب تبیین می‌کند. نباید اجازه داد این شاخص‌ها غلط تبیین شوند یا پنهان و فراموش شوند. نباید برای خوشامد این‌وآن، برخی از مواضع حقیقی امام را یا انکار کرد یا مخفی نگه داشت. امام را صریح باید آورد وسط میدان. امام منهای خط امام، امام بی‌هویت است؛ این کج‌اندیشی است و متأسفانه بعضاً کسانی انجام می‌دهند که یک‌وقتی خودشان جزو مروجان افکار امام بودند یا جزو پیروان امام (خطبه‌های نماز جمعه در بیست و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴).

۴-۳-۱. **مقاومت، جهاد و استکبارستیزی**: نظریه مقاومت در مقابل دشمن قوی پنجه را تبلیغ کنید؛ ترویج کنید؛ نظریه مقاومت یک نظریه اصیل است هم در مقام نظر هم در مقام عمل، معنای نظری این است که باید تبیین کنید، از لحاظ عملی، جریان مقاومت را ما حق جوان‌ها می‌دانیم جوان‌هایی که در مقابل امریکا مقاومت می‌کنند، ایستاده‌اند (در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۸/۱۲). امروز جهاد کبیر به میزان زیادی متوقف به تبیین است، تبیین، بیان کردن، روشن‌گری؛ امروز روشن‌گری لازم است (در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳). امریکایی‌ها مستکبرند، این‌طور نیست که اگر رابطه نباشد مشکلات به‌وجود خواهد آمد و اگر مذاکره انجام شد مشکلات از بین خواهد رفت. همه بسته به توان ملت است که بتوانیم در مقابل امریکا بایستیم و بر طبق اراده و بر طبق مصالح کشورمان اقدام کنیم (خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۶/۱۰/۲۶). دشمن را بشناسید، ادامه صفوف دشمن را در داخل کشور بشناسید، روش‌های دشمنی را بشناسید، تبدیل‌شده و ترجمه‌شده‌ی آن روش‌ها در داخل کشور را هم بشناسید (در دیدار جمعی از دانشجویان و دانش‌آموزان، ۱۳۷۵/۰۸/۰۹).

۵-۳-۱. **آرمان‌های انقلاب اسلامی:** امروز استکبار جهانی با ابزار پول و سلاح و علم دارد بر دنیا فرمانروایی می‌کند؛ دشمن ما در خلأ فکری قرار دارد. اما شما ایده و فکر دارید. از اهداف مهم انقلاب این است که اسلام از محوریت خارج نشود. البته کسانی هستند که مسلمان‌اند اما یک‌ذره فکر نو، نگاه نو، فهم نو از معارف اسلامی، انسان در آنها مشاهده نمی‌کنید. یکی دیگر از اهداف، نظام‌سازی است. اگر در کشورهایی که انقلاب کردند نظام‌سازی نشود، آنها را خطر تهدید می‌کند (در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلام، ۱۳۹۱/۰۹/۲۱). تحول بایستی ما را به وضع احسن برساند «حَوَّلْ حَالَنَا إِلَىٰ أَحْسَنِ الْحَالِ» تغییر به سمت بهتر شدن ارزش است. بعضی از آرمان‌ها، آرمان‌های کلان نظام جمهوری اسلامی‌اند، آرمان‌های بلندمدت و میان‌مدت و البته آرمان‌های اساسی هستند مثل تشکیل جامعه اسلامی با استقرار عدالت اجتماعی یا مسئله استقلال، آزادی و... برخی از این آرمان‌ها در سطوح خردتری هستند؛ مثلاً پیشرفت علمی، اقتدار در سیاست خارجی (در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی، ۱۴۰۰/۰۲/۲۱). آرمان‌گرایی را فراموش نکنید (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷)، این چند کلیدواژه اصلی را فراموش نکنید: ۱) نقش مردم در حکومت، ۲) مسئله استقلال، ۳) نفی نظام سلطه، ۴) آزادی، و ۵) مسئله عدالت که باید اینها را تبیین کنید (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

۴-۱. الگوهای رفتاری

۱-۴-۱. **اقتصاد مقاومتی:** این جور نیست که اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی باشد؛ اقتصاد مقاومتی به یک ملت امکان می‌دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند (در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

۱-۴-۲. **میانه‌روی:** بله، تدروی و کندروی (افراط و تفریط) هر دو بد است؛ این معلوم است، اما خط میانه کدام است؟ جزو مسائل بین نیست، تبیین لازم دارد (در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات، ۱۳۹۴/۱۰/۳۰).

۱-۴-۳. **وحدت:** اگر شما تبلیغات اینها را نگاه کنید، می‌بینید که روی چند نقطه متمرکزند: اول، اختلاف و دوئیت و تفرقه است. همان داستان قدیمی تفرقه بینداز، حکومت کن. دشمن به ما

نشان می‌دهد که روی این نقطه (وحدت) حساس است و در واقع ما روی این نقطه متمرکز شویم (در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۰۳).

۱-۵. دستاوردهای ملی

۱-۵-۱ پیشرفت‌های علمی: اغلب مردم از این توفیقات خبر ندارند. اصرار دارم بر اینکه این پیشرفت‌ها به گوش مردم برسد. ما تا قبل از انقلاب امید نداشتیم بتوانیم نیروگاه و سد بسازیم، اما امروز همه اینها وجود دارد. ایرانی می‌تواند مرز دانش را بشکند و پیش برود. زمان جوانی من، رایج بود که ایرانی حتی نمی‌تواند لوله‌نگ (آفتابه گلی) بسازد (در دیدار جمعی از مخترعان جوان، ۱۳۸۴/۰۱/۳۰). با گفتن و اعلام کردن نه پیشرفت حاصل می‌شود نه عدالت؛ اما با تبیین کردن، تکرار کردن و همت‌ها و عزم‌ها را راسخ کردن، هم پیشرفت حاصل می‌شود، هم عدالت (در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۷/۰۲/۲۷). پیشرفت حرکت است، راه است، ضرورت است، اما متوقف شدنی نیست و پیشرفت در مفهوم اسلامی با پیشرفت یک‌بعدی یا دوبعدی در فرهنگ غربی متفاوت است و چندبعدی است (در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳).

۱-۵-۲ واقعیت و موقعیت کشور در منطقه و جهان: یکی از تصویرهای غلط این است که وانمود می‌کنند در موضع قدرت‌اند، درحالی‌که در مقابله جهانی، حرف اول را قدرت نرم‌افزاری می‌زند؛ یعنی منطق، استدلال و حرف نو، اینها حرف نو و منطق ندارند. برای همین است که امریکا دارای قدرت اتمی، فناوری پیشرفته و پول فراوان، در عراق، سوریه، لبنان، پاکستان، افغانستان شکست خورد. یک تصویرسازی از خودشان که غلط و دروغین است (در همایش ده‌ها هزار نفری خدمت بسیجیان در ورزشگاه آزادی، ۱۳۹۷/۰۷/۱۲). تصویرسازی دیگر، که به شدت غلط و خدعه‌آمیز است، تصویرشان از ایران اسلامی است و این تصویر را تزریق کنند و ما را قانع کنند به نظرات باطل خودشان در مورد کشور ما. البته مشکل اقتصادی، اقتصاد نفتی، عدم فرهنگ صرفه‌جویی، این عیوب را داریم اما عیب واقعی این است که جوان کشور گمان کند که راه‌حلی وجود ندارد جز پناه بردن به دشمن. کسانی هم که در داخل کشور این فکر را ترویج می‌کنند، خیانت می‌کنند به کشور. اما تصویر واقعی این است که شما و همه جوان‌های کشور

جایگاه کشور را بدانید که در این سال‌ها در مقابل دشمنان عقب‌نشینی نکرده بلکه پیشروی‌های بزرگی هم انجام داده و خودش را به یک قدرت تبدیل کرده است. ثانیاً واقعیت دیگر این است که کشور ما دارای ظرفیت‌های بسیاری است، جغرافیایی، اقلیمی، نیروی انسانی، منابع زیرزمینی، امکانات روی زمین (در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۷/۰۶/۰۷). ظرفیت‌های استفاده‌نشده را شناسایی کنند و از آنها استفاده کنند برای کشور، برای تولید ثروت ملی. ثالثاً، ظرفیت بالفعل کشور، شما جوان‌های مؤمن هستید؛ این تصویر واقعی است. توانایی حل مسئله فرهنگی، دفاعی، علمی و اجتماعی دارید. رابعاً، دشمن بعد از کنکاش فراوان رسیده به تحریم، یعنی راه‌های دیگر در مقابل او بسته است، اقتصاد ملی ما می‌تواند تحریم را شکست دهد. خامساً، تصویر درست از وضع کشور، همین بسیج است. نقطه ششم، تقریباً ده هزار هسته گروه جهادی فعال‌اند، بسیج سازندگی، راهیان نور، اعتکاف‌ها، مراسم حسینی و عاشورایی (در همایش ده‌ها هزارنفری خدمت بسیجیان در ورزشگاه آزادی، ۱۳۹۷/۰۷/۱۲).

۲. بایسته‌های تبیین

۱-۲. ماهیت دینی

۱-۱-۲. تقویت روح توکل: یک حرکت عمومی معقول و منضبط به چند چیز نیاز دارد: (۱) شناخت از صحنه، (۲) جهت‌گیری مشخص، (۳) عامل امیدبخش (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). نگاه به بخش‌ها و اجزا و ابعاض موجب نشود که از نگاه به کل غافل شویم. چون نگاه به کل برای ما درس‌آموز است (در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴). آنچه ما را در مقابل توطئه دشمن، پایدار می‌کند، ایمان به خدا و اعتماد به وعده الهی است (در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۲/۰۹/۰۵).

۲-۱-۲. تقویت معنویات: ما باید ایمانمان را تقویت کنیم، بصیرتمان را زیاد کنیم (در دیدار هزاران معلم سراسر کشور، ۱۳۹۰/۰۲/۱۴). ایمان سرمایه عجیبی است؛ ایمان این‌گونه است که اگر با عمل همراه شد، مرتب خود آن ایمان روزبه‌روز زیادتر خواهد شد (در دیدار جمعی از دانشجویان مجروح حادثه کوی دانشگاه، ۱۳۷۸/۰۵/۰۴).

۳-۱-۲. **تقویت روحیه انقلابی:** آنچه شما از این زلال معنوی به سرزمین دل‌های مردم و ذهن‌های مردم سرازیر کنید، فوراً پرورش می‌یابد و رشد می‌کند، یک نمونه‌اش انقلاب است (در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۰۳). این انقلابی که این‌جور نفوذ دارد (در دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضایی حوزه علمیه قم، ۱۳۹۴/۱۲/۲۵). امروز در بخش‌های بسیار مهمی پیشرفت‌های بسیار برجسته‌ای کرده‌ایم اینها حرکت انقلاب و روح انقلاب است، خودباوری است که انقلاب داده (در دیدار جمعی از مخترعان جوان، ۱۳۸۴/۰۱/۳۰).

۲-۲. ماهیت اخلاقی قانونی

۱-۲-۲. **اخلاقیات در فضای مجازی:** بعضی باانگیزه‌های سیاسی و بعضی باانگیزه‌های حتی دینی اشخاص (چهره‌های سیاسی، دینی، انقلابی، موجهین حوزه علمیه، محترمین از علما و روحانیون) را مورد تخریب قرار می‌دهند. اگر واقعان از یک جهت‌گیری ناراضی است، راهش تخریب و اهانت به اشخاص نیست، راهش تبیین است (در دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۸۵/۰۶/۰۹). این رسانه‌های الکترونیکی و اینترنتی متأسفانه موجب شده که افراد بی‌محابا علیه یکدیگر حرف بزنند؛ بد بگویند (در حرم رضوی، ۱۳۹۱/۰۱/۰۱).

۲-۲-۲. **اخلاقیات در انتقاد:** روشی را در پیش گرفته‌اند برای متهم کردن دیگران (خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۸/۰۶/۲۹). به‌صرف توهم اینکه حالا این کار مصلحت دارد، دستشان، قلمشان یا وبلاگشان را آزاد نکنند و هرچه به دهندشان آمد آن را بگویند. استماع غیبت شامل همه اینها می‌شود. البته انتقاد منطقی، گفتن حرف صحیح این‌قدر حرف‌های آشکار وجود دارد که انسان اگر ذکر آنها را بکند، اصلاً هم غیبت نیست. جریان‌های باطلی وجود دارد که به انواع و اقسام طرق می‌خواهند جامعه را خراب کنند، انقلاب را منحرف کنند (در جلسه درس خارج فقه، ۱۳۸۹/۱۰/۰۷).

۳-۲-۲. **قانون‌مداری:** من معتقدم که قانون باید ملاک باشد (در دیدار استانداران سراسر کشور، ۱۳۸۲، ۱۰/۲۲). آتش به اختیار به معنای کار فرهنگی خودجوش و تمیز است؛ نیروهای انقلابی بیش از همه باید مراقب نظم، آرامش، عدم سوءاستفاده دشمنان از وضعیت کشور و مراقب حفظ قوانین باشند (خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۹۶/۰۴/۰۵).

۲-۲-۴. **توان تمییز:** ما باید بفهمیم تا بتوانیم آنچه را که فهمیده‌ایم، تبیین کنیم (در دیدار جمعی از روحانیون استان بوشهر، ۱۳۷۰/۱۰/۱۱). و اگر چنانچه اختلاف‌نظری هم هست، آن را به میان مردم نیاورید، چون آن مشکلات توهمی تبدیل می‌شود به مشکلات واقعی در بازار کار مردم و در محیط اقتصادی مردم (در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم، ۱۴۰۰/۰۶/۰۶).

۲-۲-۵. **توان اولویت‌بندی امور:** در مورد اولویت‌بندی نیز می‌فرمایند: اگر غافل شدید، تمرکز را از دست دادید، حتماً ضربه می‌خورید، دشمن بیدار است (در دیدار مردم قم، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹). شما اگر غافل شدی، باید انتظار داشته باشی که ضربه را بلافاصله بخوری (در دیدار نمایندگان دوره چهارم مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۱/۰۳/۲۰).

۲-۲-۶. **پرهیز از شایعه‌پراکنی:** دشمن می‌خواهد شایعه‌پراکنی کند، می‌خواهد دل‌ها را نسبت به یکدیگر، نسبت به مسئولین بدبین کند (در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور، ۱۳۸۸/۰۹/۰۴). رسانه‌های بیگانه کی دلشان برای ما سوخته است؛ نباید گفت این‌ها شفافیت است (خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۸/۰۶/۲۹). انتقاد، طلب اصلاح و مطالبه مطالبات مردم، خوب است؛ عیب‌جویی بی‌منطق، بزرگ‌نمایی، تهمت‌زنی و افترا و شایعه‌پراکنی بی‌اساس بد است؛ اینها را باید از هم تفکیک کرد (در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۴/۰۸/۰۸).

۲-۳. ماهیت اجرایی رفتاری

۲-۳-۱. **ترویج نوآوری:** وقتی در مورد یک عنوانی از این عناوین مهم اساسی انقلاب به یک نتیجه‌ای رسیدید، این را باید تبدیل کنید به گفتمان، مثلاً در نشریه منتشر کنید. امروز در مسائل فضایی، هسته‌ای، نانو، زیستی و... پیشرفت‌های مهمی داریم، این پیشرفت‌ها ناشی از همین گفتمان‌سازی است؛ وقتی گفتمان‌سازی شد، آن‌وقت همه به این فکر خواهند افتاد؛ یعنی یک انگیزه به وجود می‌آید (در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۵/۰۶/۰۳).

۲-۳-۲. **شجاعت:** نه فقط در عمل احتیاج به شجاعت داریم، در فهم هم احتیاج به شجاعت داریم. درک صحیح از کبریات و صغریات. این درک صحیح از مبانی دین احتیاج دارد که ما شجاعت داشته باشیم. یکی از چیزهایی که فتوحات گوناگون امام را ارزانی آن بزرگوار داشت،

همین شجاعت او بود (در دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۸۸/۰۷/۰۲). گاهی حقی به خاطر شجاع بودن یک انسان در اظهار نظرش، ناحق می‌شود؛ باطلی به کسوت حق درمی‌آید. اینجا اگر شجاعت اخلاقی، شجاعت اجتماعی و شجاعت در عرصه زندگی وجود داشته باشد، چنین مسائلی پیش نمی‌آید (خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۴/۱۱/۲۰).

۲-۳-۳. **عمل‌گرایی:** «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ» (مشکاه الانوار، ص ۴۶). مردم را با زبان هم می‌شود دعوت کرد؛ اما دعوت قوی‌تر و بهتر، با عمل است (در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۹۰/۰۷/۱۱). در هر برهه‌ای راهکارهای عملی لازم است (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). نکته مهم این است که نسل جوان ممکن است سؤال بکند و یک سؤال مستتری است؛ تبیین اینها نیاز دارد به ذهن فعال و زبان گویا؛ احتیاج دارد به هدایت، تمرکز، پیگیری، فعالیت پی‌درپی و لحظه‌به‌لحظه برای اینکه بتواند این کاروان عظیم جامعه را و مهم‌تر از همه جوان‌های جامعه را به پیش ببرد (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱).

۲-۳-۴. **پیوستگی و استقامت:** استقامت و صبر در باب تبیین، این‌گونه نیست که حالا مطلبی را گفتیم شد شد، نشد نشد؛ ما بایستی حرف خود را به دل‌ها برسانیم؛ من این را به‌عنوان یک مشکل مشاهده می‌کنم (در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).

۲-۳-۵. **دقت و مدیریت زمان:** در لحظه لازم باید حرکت لازم را انجام داد؛ اگر تأمل کردید و وقت گذشت، دیگر فایده ندارد (مثال توأبین) (در دیدار فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله(ص)، ۱۳۷۵/۰۳/۲۰).

۲-۳-۶. **هنرمندی:** زبان هنر می‌تواند حوادث عظیم را تبیین و تشریح کند و ذهن‌ها را روشن نماید (در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳). خاصیت هنر در این است که حقایق را با یک بینش زیبا، لطیف، آراسته و رنگین بیان می‌کند (در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری مراسم ارتحال امام خمینی، ۱۳۷۶/۰۳/۱۲).

۲-۳-۷. **همراهی با عاطفه:** آن عاملی که می‌تواند عالم و عامی را از لغزشگاه‌ها دور نگه دارد، همین جوشش ایمان آمیخته با عواطف است. این را شیعه حفظ کرده است (در دیدار دانشجویان بسیجی طرح ولایت، ۱۳۷۹/۰۶/۱۰).

۳. راهبردهای تبیین

۳-۱. مخاطب شناسی

۳-۱-۱. اصول مذاکره: گفتگو، مذاکره، با ذهن‌ها مواجه‌شدن، مخاطب قرار دادن دل‌ها و ذهن‌ها، با لسان مبین و با روش برادرانه حرف زدن بسیار بسیار مهم است (در دیدار جمعی از روحانیون ۱۳۷۶/۱۰/۰۳)

۳-۱-۲. فکر و دل مشترک: آنچه به نظر بنده در درجه اول اهمیت قرار دارد، فکر و دل مخاطبان شماست؛ اولاً فکر، ثانیاً دل. فکر به معنای این است که بایستی بنیه اعتقادی این جوان را تقویت کنید. جوان در معرض تحویل و تحول است. علاوه بر جنبه اعتقادی، جنبه قلبی و روحی لازم است، حالت طوع، خشوع، ذکر و توجه به خدا برای انسان لازم است.

۳-۱-۳. زبان مشترک: باید کلاس معارف بگذارید؛ معارف متقن با زبان روز، متناسب با فکر دانشجو و متناسب با ادبیات دانشجو؛ به لسان قوم حرف زدن یک مصداقش اینجاست (در دیدار اعضای نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۰۴/۲۰). به زیبایی و شیوایی بیان کنید؛ این دل‌ها را جذب خواهد کرد (در دیدار اعضای ستادهای برگزاری کنگره شهدای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی، ۱۳۹۵/۰۷/۰۵).

۳-۲. استفاده بهینه از ابزار و رسانه

۳-۲-۱. شناسایی رسانه‌ها: به‌عنوان مثال هنر بهترین وسیله برای انعکاس مفاهیم و مسائل است؛ شعر، نقاشی، داستان، فیلم، نمایش (در دیدار با گروهی از خانواده‌های شهدا و جانبازان و...، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱). وقتی گزارشی از جایی که در آنجا نبوده‌ایم به ما می‌دهند، می‌بینیم بسیاری از نکات از دیدمان پنهان بوده است (در اجتماع بزرگ فرماندهان نیروی مقاومت بسیج سراسر کشور، ۱۳۷۲/۰۸/۳۰).

۳-۲-۲. تولید محتوا: یک مسئله، مسئله تولید محتواست. باید بنشینید روی مسئله تولید محتوا طراحی کنید، فکر کنید. دستگاه تولید محتوا را تقویت کنید؛ ما به این مسئله احتیاج داریم (در دیدار اعضای شورای عالی فضای مجازی، ۱۳۹۶/۱۱/۰۳).

۳-۳. مسئولیت‌پذیری همگان

۳-۳-۱. مجلس: یکی از چالش‌ها این است که کسی تصور کند مردم تحمل نمی‌کنند؛ نه مردم مشکلات را تحمل کرده‌اند (در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۴/۰۴/۰۲). حرف زدن با مردم و مشکلات را و راه‌حل‌ها را با مردم در میان گذاشتن، یکی از جلوه‌های مردمی بودن است. همین رفتن بین مردم را ترک نکنید. فایده‌اش اول این است که هم می‌توانید از آنها بشنوید حرف‌ها را، ثانیاً برای آنها تبیین کنید (در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضاییه، ۱۴۰۰/۰۴/۰۷). در داخل مجلس و سر قضایای سیاسی مانند انتخابات، اختلاف و تشنج و دعوا و درگیری پیش نیاید (در دیدار نمایندگان مجلس، ۱۳۸۴/۰۳/۰۸). مجلس (روشنگر) وظیفه دارد که بذر تردید را از بیخ و بن دریاورد و حقایق را روشن کند (در دیدار نمایندگان دوره چهارم مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۱/۰۳/۲۰).

۳-۳-۲. شورای عالی انقلاب: مدیریت راهبردی چالش‌های این حوزه با «استفاده کامل و کارآمد و هم‌افزا از همه فرصت‌ها و ظرفیت‌ها»، و نیز «مهارت‌دهی‌ها و آسیب‌ها با نگاه حکیمانه و معقول» و «مواجهه هوشمندانه با معارضات مهاجمان و ستیزه‌گران»، از جمله تکالیف اصلی شورای عالی انقلاب فرهنگی است (حکم آغاز دوره جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳/۰۷/۲۶).

۳-۳-۳. صداوسیما: صداوسیما را دانشگاهی برای تدریس اصول اسلام انقلابی بدانید (در دیدار مسئولان صداوسیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷). آماج حملات جنگ نرم، دو مرکز هستند، یکی مسئولین، یکی مردم. هدف هم تأثیرگذاری برای تغییر باورهای آنهاست. باور به مبانی عقیدتی و سیاسی کشور، باور به گذشته بد، باور به آینده مشعشع، باور به حال و وضع کنونی کشور، باور به نابسامانی جهان بیرون، سست کردن ایمان و بازداشتن مردم از حرکت و... راه علاج چیست؟ همکاری جمعی لازم است (در دیدار مسئولان سازمان صداوسیما، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱). رسانه ملی، صدای انقلاب بوده، یک حقایق را رسانه ملی ما منعکس کرده که هزینه‌های سنگینی را رقبای ما، دشمنان ما، قدرتمندان دنیا متقبل شدند برای اینکه این حقایق منتشر نشود. خب این درواقع یک عرصه جنگ نرم است؛ این جنگ نرم علیه ما الان وجود دارد؛ هدف استحاله جمهوری

اسلامی است. هیچ اصراری نیست اسم جمهوری اسلامی عوض بشود، اما محتوای جمهوری اسلامی یعنی شعارها، انگیزه‌ها و معارف انقلابی و هدف‌های بزرگ بایستی تغییر پیدا کند؛ استحاله یعنی این (در دیدار جمع اساتید و دانشجویان دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴).

۳-۳-۴. نخبگان: یکی از کارهای مهم نخبگان و خواص، تبیین است (در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۱۳۸۸/۰۵/۰۵). من یک وقتی گفتم جوان‌های ما افسران جنگ نرم ما هستند (در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱). هرکدام از شما به‌عنوان یک وظیفه، مثل جراحی، مثل نوری پیرامون خودتان را روشن کنید (در پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵). شما بانوان نخبه، دختران نخبه، جوانان نخبه، یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌هایتان امروز این است که نقش زن را از دیدگاه اسلام ترسیم کنید (در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی زنان و بیداری اسلامی، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱).

۳-۳-۵. حوزه علمیه: چه کسی بایستی بیاید وسط میدان و مانع بشود از گمراهی جوانان؟ جامعه علمی و مذهبی یعنی روحانیت؛ اولین وظیفه و مهم‌ترین وظیفه‌اش این است (در اولین جلسه درس خارج فقه در سال تحصیلی جدید، ۱۳۹۵/۰۶/۱۶). آشنایی با جریان‌های فکری عالم، از جمله مقولاتی است که در حوزه‌ها لازم و ضروری است (در آغاز درس خارج فقه، ۱۳۷۸/۰۶/۲۸). مجلس خبرگان متشکل از بزرگان و علما و شخصیت‌های موجه در استان‌ها هستند، می‌توانند تأثیر بگذارند (در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰). صلاح عالم فقط در تحصیل علم و عبادت حق نیست، صلاح عالم در تبیین و تعلیم و عمل به علم است (در دیدار طلاب و روحانیون حوزه‌های علمیه شیعه و اهل سنت هرمزگان، ۱۳۷۶/۱۱/۲۸).

۳-۳-۶. اساتید و دانشجویان: دانشگاه می‌تواند به وسیله‌ای بسیار فعال برای حرکت و امید مردم، برای پشتیبانی از دستگاه و حکومت و دولت، و به‌عنوان وسیله‌ای برای روشنگری ذهنی مردم به کار برود (در دیدار اعضای شورای مرکزی انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها، ۱۳۶۹/۰۶/۱۸). مسئله تبیین، یکی از کارهای اساتید است (در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران

دانشگاه‌ها، ۱۳۹۶/۰۳/۳۱). مسئله بعدی این است که کار فرهنگی در دانشگاه اصل است (در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۵/۰۳/۲۹).

۳-۳-۷. **شاعران و هنرمندان:** توقع انقلاب از هنر و هنرمند، مبتنی بر همان مبانی زیباشناختی هنر است؛ هنر آن است که زیبایی‌ها را درک کند؛ هنرمند باید این را ببیند، درک کند و آن را با زبان هنر تبیین نماید (در دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱). یک بیان هنری دارای چنان ظرفیتی است که با بیان معمولی و حرف زدن عادی، قابل مقایسه نیست (در دیدار هنرمندان و سینماگران، ۱۳۷۳/۱۱/۰۳).

۳-۳-۸. **فعالان مطبوعاتی:** من نه با آزادی مطبوعات مخالفم، نه با تنوع مطبوعات؛ اگر مطبوعات، آن‌طوری که در قانون اساسی هست، مایه روشنگری باشند، مصالح کشور را رعایت کنند، به نفع مردم قلم بزنند، به نفع دین قلم بزنند، هرچه بیشتر باشند، بهتر است. ممکن است از قوانین مصوب انتقاد کنند، تحلیل کنند، اما در قبال یک قانون (در دیدار با جوانان در مصالای بزرگ تهران، ۱۳۷۹/۰۲/۰۱).

۳-۳-۹. **سپاه و بسیجیان:** سپاه پاسداران، پاسدار انقلاب است؛ وظیفه تبیین امروز بر دوش همه است؛ امروز این جهاد کبیر به میزان زیادی متوقف به تبیین است (در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳). موضع خود را شناختن و در آن قرار گرفتن، هوشیاری سیاسی، شم سیاسی و قدرت تحلیل سیاسی، خودش یکی از خطوط ظریفی است که من در پیام هم به شما عرض کردم؛ امام هم که مکرر در مکرر فرموده بودند (در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۰/۰۶/۲۷).

۳-۴. آموزش و توسعه

۳-۴-۱. **آموزش مستقیم:** هیچ دستگاهی مهم‌تر از آموزش و پرورش نیست، آموزش و پرورش منبع حیات برای جامعه است، هم برای امروز جامعه و هم برای فردای جامعه (در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۳۹۰/۰۲/۱۴).

۳-۴-۲. **آموزش غیرمستقیم:** گاهی در فیلم‌ها نقش‌های استترادی یا حاشیه‌ای تأثیرات خیلی زیادی می‌بخشد؛ مثلاً در یک مجموعه تلویزیونی، یک زن دارای شخصیت جذاب و مثبت،

حجاب خود را رعایت می‌کند، یک نقش فرعی است، اما خیلی تأثیر می‌گذارد. پس به این نقش‌های استطرادی، به‌خصوص در زمینه دین توجه داشته باشید (در دیدار مدیران صداوسیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).

۳-۴-۳. تشکیل حلقه‌های معرفتی: بین دو نماز یا بعد از نماز، امام جماعت بایستد یا برود روی منبر با مردم حرف بزند. برای مردم تبیین بکند، یا بنشیند با جوان‌های مسجد حلقه‌های معرفتی تشکیل بدهند؛ تبیین کنند، سؤالاتشان را بشنوند (در دیدار ائمه جماعت مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱).

۳-۴-۴. تشکیل انجمن‌های علمی: یکی از مسئولیت‌های جریان دانشجویی، تلاش برای فهمیدن است، یعنی تفکر؛ من به نظرم می‌رسد یکی از کارهای لازم، تشکیل جلسات فکری وسیعی است که مجموعه دانشجویی، همراه با مجموعه حوزوی، با برنامه‌ریزی خوب، می‌تواند به‌وجود بیاورد تا بنشینند درباره مسائل گوناگون فکر کنند (در دیدار دانشجویان سراسر کشور، ۱۳۸۷/۰۷/۰۷). حضور فیزیکی و فکری در مسائل عمومی کشور از سوی مجموعه دانشجویی حتماً لازم است (در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶). ما هیئت‌های اندیشه‌ورز لازم داریم؛ در دو نقطه: یکی در رأس، یکی در لایه‌ها (در دیدار بسیجیان، ۱۳۹۵/۰۹/۰۳).

۴. پیامدهای تبیین

۴-۱. حفظ نظام

۴-۱-۱. کوتاه شدن دست استکبار از مرزهای جمهوری اسلامی ایران: بنابراین، انحصارطلبان جهانی از یک طرف، اشرار داخلی از یک طرف، توطئه‌های ابرقدرت‌ها از یک طرف، دست اغواگر تبلیغاتی و سیاسی و اقتصادی آن ابرقدرتی که دستش از ایران با انقلاب اسلامی کوتاه شده بود از یک طرف، اینها همه در مقابل این حرکت عظیم ملت ایران ایستادند (در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴). همه ما می‌دانیم که دشمنی، موسمی و فصلی نیست؛ یک دشمنی ذاتی است، هر وقت بتوانند ضربه می‌زنند (در دیدار مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

۴-۱-۲. شکست دشمنان در تطهیر نظام طاغوت: تبیین‌های دروغ، مسائلی را تبیین می‌کنند، تبیین‌های خلاف واقع، تحریف حقایق تاریخ، حالا ای کاش یک چیزی بود که قابل تطهیر بود؛

قابل تطهیر هم نیست! همان‌هایی که چیز می‌نویسند راجع به شخصیت‌های آنان. برای آنکه بگویند خب شما آن دوره را ندیده‌اید. که یک جوان امروز بگوید عجب! این‌ها آدم‌های بدی نبودند؛ اوضاع بدی نبود؛ پس چرا انقلاب کردید؟ (در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷). در دستگاه‌های تبلیغاتی جهانی، نقش تحریف و گمراه‌سازی، نقش فوق‌العاده خطرناکی است که امام به آن توجه داشت. اینکه ما دائماً به صاحبان بیان و قلم و تربیون‌های مختلف توصیه می‌کنیم که هدف و همت خود را بر تبیین صحیح حقایق قرار دهند، برای همین است (در مراسم دوازدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۰/۰۳/۱۴).

۴-۱-۳. **اجرای معارف:** یکی از نیازهایی که مورد ابتلا همه جوامع اسلامی است و به آن نیاز دارند، عبارت است از اینکه ما مفاهیم اسلامی را به مرحله عمل و به عرصه عمل بکشانیم. عناوین و مفاهیم معرفتی اسلام جنبه عملیاتی و ترجمه عملیاتی پیدا کند و عمل به آنها ممکن است و رایج بشود که این به‌خودی‌خود نمی‌شود. برای مثال، در همین قضیه اخیر کرونا، مفهوم «مواسات» یک مفهوم کلیدی است در مجموعه ارزشی و معرفتی اسلام که این مفهوم با قدری تبیین در جامعه، یک نهضت در همین ایام به وجود آورد، نهضت کمک مؤمنانه، یعنی مردم مواسات را آوردند به مرحله عمل. یا مفاهیمی مهمی که امام (ره) از آن استفاده کردند مثل مفهوم توکل، تکلیف، ایثار، شهادت، جهاد و با تحرک و تبیین و با خواست امام وارد زندگی مردم شد (در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۹/۱۲/۰۴).

۴-۲. مشارکت فعالانه ملت

۴-۲-۱. **حضور مردم در صحنه:** چیزی که مکرر دشمن را نقش بر آب کرده است، در اصل دو عامل اساسی است؛ ایستادگی بر سر اصول اساسی و حضور مردم در صحنه. این دو عامل در همه‌جا کلید فتح و فرج است. عامل اول به‌وسیله ایمان صادقانه به وعده الهی، و عامل دوم به برکت تلاش مخلصانه و تبیین صادقانه تضمین می‌شود. هر جا که ملت با عزم راسخ در صحنه بماند، هیچ قدرتی توان شکست دادن آن را نخواهد داشت (در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹). یکی دیگر از مسائل مهم، حفظ پشتیبانی مردمی است، قدرت حقیقی هم در اختیار مردم است؛ آنجایی که مردم اجتماع می‌کنند، پشت سر مسئولان و رهبران کشور

می‌ایستند، آنجا جایی است که امریکا هم هیچ غلطی نمی‌تواند بکند. برای مردم تبیین کنید، دشمن کیست، موانع چیست (در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی، ۱۳۹۱/۰۹/۲۱).

۴-۲-۲. **تروییت ارزشی نسل جدید:** بیشترین چیزی که روی ذهن جوان اثر می‌کند، دو عامل است: یکی تبلیغات گوناگون دشمن، که جوان را نسبت به حقایق مقدس اسلامی و حقایق انقلاب سست و بی‌تفاوت کند و عامل دوم، عدم تبیین و دفاع صحیح از این حقایق و اصول است. وقتی ما تبلیغ نکردیم، تبیین و دفاع درستی از معارف اسلامی نکردیم، تأثیری که از این عدم دفاع و عدم تبیین و عدم توجیه صحیح حاصل می‌شود، محدود به حد خاصی نیست، شامل همه است (در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵).

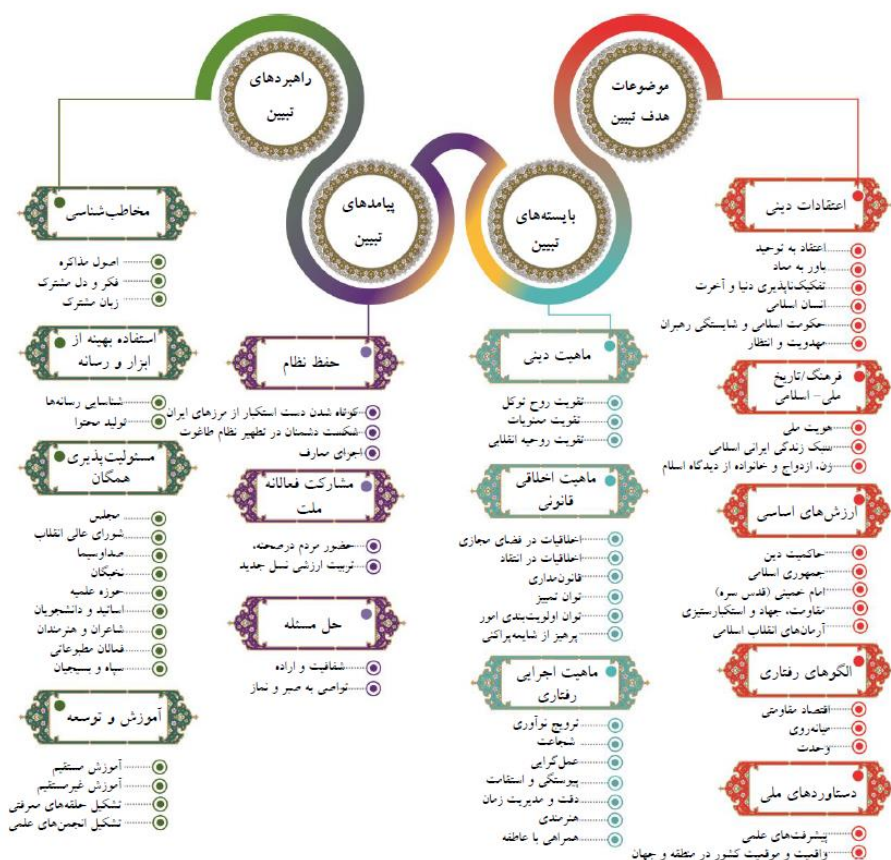
۴-۳. حل مسئله

۴-۳-۱. **شفافیت و اراده:** امام بزرگوار در سال ۴۲ این معنا را القا کرد به افکار عمومی، تبیین کرد برای مردم که هرچه هست، زیر سر امریکا است؛ خب این مبارزه به نتیجه رسید. همچنین اراده و توانمندی‌های مردم، مشکلات و سختی‌ها را مرتفع خواهد کرد (در دیدار با چند تن از شخصیت‌های فرهنگی و مذهبی و علمی جهان اسلام، ۱۳۷۶/۰۹/۲۰). هر جا ملت‌ها حرکت کنند، ایستادگی کنند، صبر و استقامت نشان بدهند، پیروزی قطعی است (در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۴/۰۸/۱۲). دست‌های بیگانه برای تحمیل مشکلات و رنج‌ها و سختی‌ها بر مسلمانان و شدت بخشیدن به این مصائب فعال است. اگر مجموعه روشنفکران، هنر تبیین را به شکل صحیح به کار ببرند، اراده و توانمندی‌های مردم، مشکلات و سختی‌ها را مرتفع خواهد کرد (دیدار با چند تن از شخصیت‌های فرهنگی و مذهبی جهان اسلامی، ۱۳۷۶/۹/۲۰).

۴-۳-۲. **تواصی به صبر و نماز:** دو عنصر مهم برای مواجهه با این دشمنی‌ها لازم است؛ یکی عبارت است از بصیرت و دومی عبارت است از صبر و استقامت. این همان است که امیرالمؤمنین فرمود: « لَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ » (خطبه ۱۷۳). یکی از راه‌هایی که این دو خصوصیت را بتوان در جامعه حفظ کرد، عبارت است از تواصی؛ توصیه

به حق کنند، راه حق را تأکید کنند، هم توصیه به صبر کنند. دشمن دو هدف را در جنگ نرم دنبال می‌کند، یکی این است که این زنجیره توأسی به حق و به صبر را قطع کند؛ دوم اینکه حقایق را وارونه نشان دهد. افسران جنگ نرم ما نباید اجازه بدهند این اتفاق بیفتند. ما وظایفی داریم از جمله همین توأسی به حق و به صبر، شناخت دشمن و ایستادگی در مقابل دشمن و تسلیم نشدن در مقابل دشمن و اعتماد نکردن به این دشمن غدار است (در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

الگوی جهاد تبیین در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل شماره ۱: واکاوی مفهوم جهاد تبیین

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

اصطلاح جهاد تبیین اولین بار در آذرماه ۱۴۰۰ توسط مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بیان شد و به یک کلیدواژه اصلی در سخنرانی‌ها و کنفرانس‌های حکومتی کشورمان ایران تبدیل شده است. با این حال، با مرور بیانیات ایشان، می‌توان دریافت که این مفهوم از سال‌های نخست رهبری معظم‌له در دیدار با روحانیون، دانشجویان و دانشگاهیان و سایر مسئولین به‌گونه‌های متفاوتی بیان شده است. در این پژوهش، تلاش بر این بود که بتوان دسته‌بندی از موضوعات هدف تبیین، بایسته‌ها، راهبردها و پیامدهای تبیین از طریق تحلیل مضمون در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ارائه دهیم. مطابق با تحلیل انجام‌شده، مهم‌ترین موضوعاتی که رهبری تبیین آن را مورد تأکید قرار داده است، اعتقادات دینی از جمله اعتقاد به توحید، باور به معاد، تفکیک‌ناپذیری دنیا و آخرت، انسان اسلامی، حکومت اسلامی و شایستگی رهبری در آن و مهدویت و انتظار است. همچنین، تبیین هویت ملی، سبک زندگی ایرانی اسلامی، دیدگاه اسلام در مورد زن، ازدواج و تشکیل خانواده از جمله مسائل فرهنگی و تاریخی ملی جمهوری اسلامی ایران است که تبیین در مورد آن توصیه شده است. ارزش‌های اساسی همیشه توسط غریبان و دشمنان مورد هدف قرار گرفته‌اند، بنابراین تبیین آنها الزامی است؛ از جمله حاکمیت دین، جمهوری اسلامی، امام خمینی (ره)، مقاومت، جهاد و استکبارستیزی و آرمان‌های انقلاب اسلامی. رهبر معظم انقلاب تأکید داشتند که این ارزش‌های اساسی باید توسط همگان مورد تبیین قرار بگیرد. همچنین الگوی اقتصاد مقاومتی، تأکید بر میانه‌روی و رد هرگونه افراط و تفریط و ایجاد وحدت یکی دیگر از موضوعات هدف تبیین هستند. دشمنان همیشه دستاوردهای ملی را از جمله پیشرفت‌های علمی، واقعیت کشور و موقعیت آن در منطقه و جهان را به‌صورت یک تصویر دروغین نمایش می‌دهند و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بیانات متعدد خواسته است که این مفاهیم به‌صورت شفاف تبیین و به اطلاع مردم رسانده شود. هر اقدامی، به زیرساخت‌هایی برای انجام موفقیت‌آمیز و قرار گرفتن در مسیر نیاز دارد. در این پژوهش بایسته‌های جهاد تبیین در سه قسمت ماهیت دینی، ماهیت اخلاقی قانونی و ماهیت اجرای رفتاری دسته‌بندی شد. بنابراین، تقویت روح توکل، تقویت معنویات، تقویت روح انقلابی به‌عنوان یک ماهیت دینی در جهاد تبیین الزامی است.

اخلاقیات در فضای مجازی و انتقاد کردن، قانون‌مداری، توان تمیز و اولویت‌بندی امور و پرهیز از هرگونه شایعه‌پراکنی جزو ماهیت‌های اخلاقی قانونی در هنگام تبیین است. در اجرا، ترویج نوآوری، شجاعت، عمل‌گرایی، پیوستگی و استقامت، دقت و مدیریت زمان، هنرمندی و همراهی تبیین با عاطفه از بایسته‌های اجرایی رفتاری است. راهبردهای پیشنهادی که از تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) استخراج شد در چهار دسته مخاطب‌شناسی، استفاده بهینه از ابزار و رسانه، مسئولیت‌پذیری همگان و آموزش و توسعه خلاصه شده است. از اصول مذاکره، فکر و دل و زبان مشترک است که می‌توان در مخاطب‌شناسی هنگام تبیین استفاده کرد. همچنین، تولید محتواهایی که دروغ‌های غربیان را برملا می‌سازد و شناسایی رسانه‌های صحیح در هنگام تبیین اهمیت دارد. رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) از همه افراد جامعه از مجلسیان، شورای عالی انقلاب فرهنگی، صداوسیما، کلیه نخبگان، حوزه علمیه، اساتید و دانشجویان، شاعران و هنرمندان، فعالان مطبوعاتی و سپاه و بسیج‌ان دعوت به همکاری در جهاد تبیین کرده‌اند. در راهبردهای پیشنهادی، موضوع آموزش مستقیم، غیرمستقیم، تشکیل حلقه‌های معرفتی و انجمن‌های علمی توصیه گشته است. درنهایت، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نتیجه جهاد تبیین را حفظ نظام، مشارکت فعالانه ملت و حل مسئله می‌داند. اگر جهاد تبیین انجام شود، مطمئناً دست استکبار از مرزهای ایران اسلامی کوتاه خواهد شد و تمامی تلاش‌های دشمنان در خوب جلوه دادن زمان طاغوت و ایجاد روح ناامیدی در میان جوانان بی‌نتیجه خواهد ماند و جوانان ایرانی، دلبسته معارف اسلامی شده و آن را اجرا خواهند کرد؛ به بیان دیگر، نسل جدیدی که زمان شاه و طاغوت را ندیده‌اند و حتی انقلاب را فقط شنیده‌اند، با جهاد تبیین به یک نسل ارزشی تبدیل خواهند شد و شاهد مشارکت آنها در تمامی عرصه‌های ملی خواهیم بود. درنهایت، مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و... به کمک شفاف‌سازی و اراده حاصل از جهاد تبیین و توأسی به صبر و نماز، مطابق با وعده تخلف‌ناپذیر خداوند متعال حل خواهد شد و یا کاهش خواهد یافت.

فهرست منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- قرآن مجید (۱۳۷۸)، ترجمه الهی قمشاهی، انتشارات حر، چاپ اول.
- نهج البلاغه (۱۳۷۱)، تألیف سید رضی، به قلم فیض الاسلام.
- ارشادالقلوب، ج ۱، ص ۸۹
- بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، حکم انتصاب حجت الاسلام والمسلمین محمد قمی به ریاست سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۷/۰۵/۲۸
- بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، حکم آغاز دوره جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳/۰۷/۲۶
- بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۶/۱۰/۲۶، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴
- بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۷/۰۶/۲۹، ۱۳۹۶/۰۴/۰۵
- بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در:
- آغاز درس خارج فقه، ۱۳۷۳/۰۶/۲۰، ۱۳۷۸/۰۶/۲۸، ۱۳۸۰/۰۶/۱۹، ۱۳۸۹/۱۰/۰۷، ۱۳۹۱/۰۶/۱۶، ۱۳۹۵/۰۶/۱۶
- اجتماع بزرگ فرماندهان نیروی مقاومت بسیج سراسر کشور، ۱۳۷۲/۰۸/۳۰
- اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۱/۰۱/۰۱، ۱۳۹۸/۰۱/۰۱
- اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱، ۱۳۹۱/۰۹/۲۱، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹
- ارتباط تصویری با مداحان، ۱۳۹۹/۱۱/۱۵
- ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی، ۱۴۰۰/۰۲/۲۱
- پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵
- جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳
- دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳
- دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۷/۰۲/۱۹
- دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴
- دیدار اساتید و فارغ‌التحصیلان تخصصی مهدویت، ۱۳۹۰/۰۴/۱۸
- دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۰۲/۲۷
- دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۱۳۸۷/۰۵/۰۵
- دیدار اعضای ستادهای برگزاری کنگره شهدای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی، ۱۳۹۵/۰۷/۰۵
- دیدار اعضای شورای عالی فضای مجازی، ۱۳۹۶/۱۱/۰۳
- دیدار اعضای شورای مرکزی انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها، ۱۳۶۹/۰۶/۱۸
- دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۸۵/۰۶/۰۹، ۱۳۸۷/۰۷/۰۲، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰، ۱۳۹۹/۱۲/۰۴
- دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضایی حوزه علمیه قم، ۱۳۹۴/۱۲/۲۵

- دیدار اعضای نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۰۴/۲۰
- دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۳/۰۸/۲۰
- در دیدار اعضای هیئت علمی کنگره امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸/۱۱/۰۴
- دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۶/۰۹/۲۵
- دیدار ائمه جماعت مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱
- دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۷۰/۰۶/۲۵، ۱۳۹۴/۱۰/۱۴
- دیدار با جوانان در مصالای بزرگ تهران، ۱۳۷۹/۰۲/۰۱
- دیدار با چند تن از شخصیت‌های فرهنگی و مذهبی جهان اسلامی، ۱۳۷۶/۹/۲۰
- دیدار با گروهی از خانواده‌های شهدا و جانبازان و...، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱
- دیدار با نخبگان و استعداد‌های برتر، ۱۳۹۷/۰۷/۲۵
- دیدار بسیجیان، ۱۳۸۷/۰۹/۰۴، ۱۳۹۵/۰۹/۰۳
- دیدار جمع اساتید و دانشجویان دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴
- دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۵/۰۳/۲۹، ۱۳۹۷/۰۳/۲۰
- دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱
- دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۵/۰۴/۱۲، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱
- دیدار جمعی از دانشجویان مجروح حادثه کوی دانشگاه، ۱۳۷۸/۰۵/۰۴
- دیدار جمعی از دانشجویان و دانش آموزان، ۱۳۷۵/۰۸/۰۹، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶، ۱۳۹۴/۰۸/۱۲، ۱۳۹۷/۰۸/۱۲
- دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۰/۱۰/۱۱، ۱۳۶۶/۱۰/۰۳، ۱۳۸۴/۰۲/۱۱
- دیدار جمعی از زنان، ۱۳۶۶/۰۷/۳۰
- دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۰/۰۶/۲۷، ۱۳۹۰/۰۴/۱۳
- دیدار جمعی از مخترعان جوان، ۱۳۸۴/۰۱/۳۰
- دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۳۹۰/۰۲/۱۴
- دیدار جمعی برجستگان و نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳
- دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳
- دیدار دانشجویان بسیجی طرح ولایت، ۱۳۷۹/۰۶/۱۰
- دیدار دانشجویان سراسر کشور، ۱۳۸۷/۰۷/۰۷
- دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات، ۱۳۹۴/۱۰/۳۰
- دیدار دست‌اندرکاران برگزاری مراسم ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۳۷۶/۰۳/۱۲
- دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۵/۰۶/۰۳، ۱۳۹۷/۰۶/۰۷
- دیدار رئیس و مسئولان قوه قضاییه، ۱۴۰۰/۰۴/۰۷
- دیدار طلاب و روحانیون حوزه‌های علمیه شیعه و اهل سنت هرمزگان، ۱۳۷۶/۱۱/۲۸

- دیدار قاریان و حافظان برتر شرکت‌کننده در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۵/۰۲/۲۹
- دیدار فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله (ص)، ۱۳۷۵/۰۳/۲۰
- دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور، ۱۳۹۰/۰۵/۲۶
- دیدار کارگزاران حج، ۱۳۸۷/۰۸/۱۵، ۱۳۹۰/۰۷/۱۱
- دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۲/۰۹/۰۵، ۱۳۸۴/۰۸/۰۸، ۱۳۹۴/۰۴/۰۲
- دیدار مدیران صداوسیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱
- دیدار مردم قم، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹
- دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۱/۰۳/۲۰، ۱۳۸۴/۰۳/۰۸
- دیدار هنرمندان و سینماگران، ۱۳۷۳/۱۱/۰۳
- دیدار هیئت‌علمی و کارشناسان جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱
- سخنرانی تلویزیونی عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱
- مراسم سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۰/۰۳/۱۴، ۱۳۸۴/۰۳/۱۰
- نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم، ۱۴۰۰/۰۶/۰۶
- نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰
- همایش ده‌ها هزار نفری خدمت بسیجیان در ورزشگاه آزادی، ۱۳۹۷/۰۷/۱۲
- کلینی، یعقوب. (۱۳۷۵). اصول کافی، تحقیق علی اکبر غفاری، نشر دارالکتب الإسلامیه، چاپ ششم، ج ۴، ص ۴۶۶

